

erdiko kaira

Literatura

Karmele Jaio

«Pertsonaiek barnean uzten dutena interesatzen zait»

Gasteiz, 1970. Bi ipuin liburu eta bi nobela argitaratu ditu dagoeneko. Bigarren haurra argira –mundura– ekarriko du aurki: “Idaztean bizitzako esperientziek eragiten dute, baina egoerek ere bai. Duela hiru urte izan nuen lehen haurra eta orduan baino askoz denbora gutxiago daukat idazteko. Bigarren hau alde objektiboa da”. Musika airean (Elkar) bigarren nobelaren karietara jardun dugu Karmele Jaiorekin.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Alex Larretxi

“Zure literatura emea da”. Saillapen txatxua al da nirea? Iraina ote, agian?

Ez dakit... Nire idazteko modua da, ez da behartua. Emea diozu... Emakumeak protagonista izatea aukeratzen dudan arren, nire helburua gizakiaz hitz egitea da, ez bakarrik emakumeaz, bai emakume baten esperien-

tziatik. Dena den, irakurleak emakume protagonista pertsona unibertsal sentitzea nahi nuke, haren esperientzia edozein gizakirena balitz bezala irakurtzea. Noski, dauzkan berezitasunekin, emakumea delako.

Honelako galderekin kontuz ibili behar dugu, ze, gizon bati ez zaio inoiz esaten “zein

Musika

“Familian musikari bat izateak eragina du [bikotekidea musikaria da], baina betidanik naiz oso musikazalea. Nire bizitzaren atzean beti egon da musika banda bat. Garai bakoitzean banda ezberdina dago, noski. Ni Rock Radikalaren garaikoa naiz: Hertzainak, Kortatu, RIP, La Polla... entzuten genituen. Gasteizko Jazzaldiak ere eragin izan du nigan. Jazz musikarien artean Bill Frisell gitarrak jolea dago, Jazzaldian ezagutu nuena. Edo Pearl Jam taldea. Biak agertzen dira nobelan”.

Los vascos

“Inguru erdaldun batean hezi nintzen, familian euskaraz –gurasoak lekeitiarrak izaki–. Ikastolan ikasi nuen gaztelaniaz. Hezkuntza guztia euskaraz egin zuen lehen belaunaldikoa naiz: esperimentutarako akuriak. Gasteiz asko aldatu da, guztiz erdalduna zen. Pentsa, gure etxebizitzan *Los vascos* ginen; euskaraz aritzen ginen bakarrak. Gaur ere Gasteiz erdalduna da, baina euskara entzuten duzu”.

ruaren bukaeran “betiko musika dago airean” esaldia dago. Musika zentzu horretan aitzakia modukoa da istorioa garatzeko. Hau da, garai batetik bestera gauzak asko aldatzen dira baina bizitzaren “musika” beti dela berdina edo antzekoa, jendearen kezkek –belaunaldien artekoak– ez direla hainbeste aldatzen esan nahi dut. Baina besterik ere badago, niretzat garrantzitsuagoa, barne musika, norberak entzuten duena. Gure barnean badago musika moduko bat, beti-beti entzuten ez duguna –edo batzuetan baino ez dugu entzuten– eta bizitzan gertatu zaigun guztiaz osatuta dago, musika horren notak dira bizitzan gertatu zaizkigunak. Hori entzutea edota jasotzea nahi izan dut nobelan.

Emakume bat, etxeko leihotik begira... Horrela hasten da nobela. Bakardadea.

Hori da etorri zitzaidan lehen irudia, emakume bat, bakarrik bizi zena, eguna etxean leihotik begira pasatzen zuena. Bizitzaren lekuko sentitzen da, baina ez protagonista. Begira dago.

Bera Elena da, nobelako protagonista.

Hori da. Nobela guztian “aitzakia” da, bere barne pentsamendua entzutea da funtsezkoa.

Metaforaz osaturiko nobela al da?

Metaforak bizitzaren gauzez hitz egiteko bitartekoa dira, metafora asko dago liburuan. Musikaz hitz egiten dut, baina beste zerbaitez hitz egiten dut musika aipatzen dudanean.

Iraganera begira eraikia da nobela. Nostalgia kutsua dauka. Literatur kritikoeak “kontuz nostalgiarekin” esaten dute.

Nik ez dut hori sentitu, sartu naiz emakume horren barruan [Elena] eta nostalgia bada, emakumeak sentitzen duena da. Gainera ez dakit nostalgia den, ez nago ziur. Iragana oso presente dago, baina iragana oso gaurko gauza bat bezala ageri da, ez da iragana, oraina da. Iraganean gertatu zaigun guztiak markatzen duelako gaur egun izateko dugun modua. Iragana ez da pasatu den gauza bat, antzinako

“Nik nahi nuke irakurleak, emakume baten esperientzia kontatzen denean, gizaki guztien esperientziak ari dela sentitzea”.

gizon ikusten zaitudan liburu honetan”. Edo sinpleagoa: “Zure liburuko protagonista gizona da, zergatik?”. Hori ez zaio sekula galdetzen gizonari. Zentzu horretan gizona aukeratzea gauza neutrala da. Irakurleek neutral gisa hartzen dugu, eta gizon baten esperientzia irakurtzen dugu, baina gizaki guztien esperientziak dela pentsatzen dugu. Nik nahi nuke irakurleak, emakume baten esperientzia kontatzen denean, gizaki guztien esperientziak ari dela sentitzea.

Musika airean nobelan musikak badu munta. Bai. Beatriz talde bateko kantaria da. Libu-

«Ezin dut asmatu fikzio bat, idatzi gabe»

Zer moduz nobelaren lanketan?

Ez zait inoiz gertatu ipuin bat idazten hastea eta nobela bihurtzea, edo alderantziz. Jeneralean burura etortzen zaidana ipuinaren formatua da. Nobelan –*Musika airean* kasuon– eroso sentitu naiz, bigarrena da. Lehena idatzi eta gero eskarmentua hartzen duzu, baduzu ibilbide bat egina aurrekoarekin.

Buruan galdera asko dudala hasten naiz idazten, ez daukat oso garbi zer kontatu behar dudan. Oso garbi daukat zein den gaia, zer esan nahi dudan. Gero fikzio bat asmatu behar dut hori esateko. Zer esan nahi dudan ere badakit, non hasten naizen badakit, irudi bat daukat –Elenarena, adibidez– eta non bukatuko dudan badakit gutxi gorabehera, norantz egin behar dudan ibilbide horretan badakit, baina ez nondik joan behar dudan, hor dago koska. Hasieran eskema bat daukat eta berau nola ordenatu erabaki behar dut. Buruan galderak ditut erantzunik baino gehiago. Ezin dut asmatu fikzio bat, idatzi gabe. Ezin dut pentsatu hau edo hori gertatuko

den, hori idazteak, sorkuntzak berak eramaten nau asmatzera.

Nobelaren gakoetako bat narrazioa eta elkarrizketak egoki uztartzea izaten da.

Horretan kezka nuen. Elenaren barne kezka nahi nituelako kontatu... Hasieran horrekin egin nuen aurrera eta oso nobela geldoa izateko beldur izan nintzen, gogoeta eta hausnarketa gehiegi izatearen beldur. Orduan iraganeke kontuak oso modu laburrean tartekatu nituen, elkarrizketen bitartean beste azpi trama batzuk sortu nituen bizitasun hori emateko. Dena den, nik idatzi dudan guztian garrantzi handiago ematen diot barne hausnarketari elkarrizketei baino. Iruditzen zait, barne mundu hori, esan gabe uzten dugun hori dela inportanteena. Hau da, egunero bizitzen duguna –jeneralean oso azalean bizi gara–, eta benetan kezkatzen gaituena barnean uzten dugula pentsatzen dut. Niri, pertsonaiengan gehiago interesatzen zait barnean uzten dutena esaten dutena baino.

kanta bat bezalakoa da. Antzina-ko kanta entzuten dugu eta konturatzen gara hitz guztiak bada-kizkigula. Non demontre zegoen hori sartuta? Buruan noski. Uste dugu hitzak ahaztuta genituela, baina hor daude almanenatuta. Eta kanta zahar baten hitzak bezala beste kontu asko.

Bakardadea arnasten da hasieran eta adiskidetasuna nagusituz doa.

Bakardadeaz hasi nintzen hitz egiten eta bukatzen dut adiskidetasunaz. Galdera batzuk airera ateratzen dira, adiskidetasunari buruzko zalantza batzuk. Adin batera iritsita haurtzaroko adiskidetasun puru eta garbi hori, baldintzarik gabeko hori, posible da mantentzea, ala ez? Eta ezin bada, zergatik da ezinezkoa? Guk ez dugulako nahi, edo bizitzak berez bultzatzen gaituelako jarrera batzuk hartzera? Elena protagonistaren eboluzio hori kontatzen du nobelak. Elena erreta dago bizitzarekin, poliki-poliki ikusten da baduela zauri bat, iraganekeoa, eta nolabait hori konpondu gabe ez dela lasai bizi. Abiatu da, ordea, sendatzera. Bere asmoa munduan hori konponduta uztea da.

Belaunaldien arteko harremanaren –eta jatorri ezberdineko pertsonen arteko harremanaren– isla ere bada *Musika airean*.

Zahartzaroari buruzko gogoeta da: adineko

“Nobelan badago agintzeko modu bat, iraganean egon dena, eta adineko pertsonen galdu dutena. Lehen adineko pertsonen bazuten beren lekua. Agian 'egon' besterik ez zuten, baina gaur egun zenbaitetan 'existituko' ez balira bezala daude”

pertsonen beren bizitzaren gidaritza galtzeari buruz. Bat-batean seme-alabek agintzen dute. Elenak ez du inor etxean nahi, baina seme-alabek esan dutena onartu behar du. Nobelan badago agintzeko modu bat, iraganean egon dena, eta adineko pertsonen galdu dutena. Lehen adineko pertsonen bazuten beren lekua. Agian “egon” besterik ez zuten, baina gaur egun zenbaitetan “existituko” ez balira bezala daude, apur bat baztertuta. Ekialdeko kulturaren ez, baina gurean balioa kendu diegu. Hala ere, gure bizitzan ikasten eta ikasten goaz, esperientzia biltzen, eta zahartzarora iritsita ez ditugu aski baloratzen. Ematen du zer pentsatua, beraz.

Elena eta Beatriz. Beatriz gaztea, adineko Elenaren kontrapuntua da. Etorkina da Beatriz.

Pintzelkada da. Ez naiz gaian sartu sakonki. Baina, askotan ikusi dut egoera hori kalean: emakume –edo gizon– nagusi bat eta zaintzen duen etorkina. Beti sortu zait jakin-min hori. Zertaz hitz egingo dute hauek? Zer harreman izango dute? Hain ezberdinak al dira?

Beatriz pertsonaia lotsagabea da, fresca bat alegia.

Bai. Elenarekiko harremanetan talka moduko bat sortzen da. Baina Beatriz bera da Elenaren aldaketa gauzatzen laguntzen duena. ■